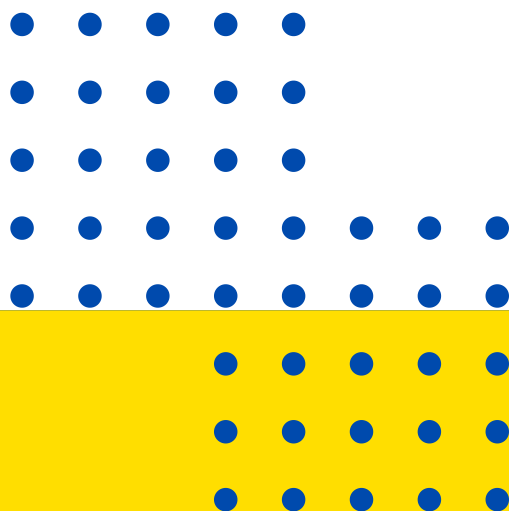

СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНІ ДОМІНАНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

матеріали
V Всеукраїнської науково-практичної
Інтернет-конференції

**Бердянський державний педагогічний університет
Факультет дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
Кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти
Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди
Київський університет ім. Б. Грінченка
Хмельницький національний університет**

СОЦІАЛЬНО-ОСВІТНІ ДОМІНАНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

SOCIAL-EDUCATIONAL DOMINANTS OF SPECIALIST'S PROFESSIONAL PREPARATION OF SOCIAL SPHERE AND INCLUSIVE EDUCATION

**Збірник матеріалів
V Всеукраїнської науково-практичної
Інтернет-конференції**

25-26 жовтня 2023 року

**м. Запоріжжя (університет тимчасово переміщений)
2023**

УДК 378.091.12:364-43]:37.043.2-056.2/.3
С 69

*Рекомендовано ухвалою вченої ради
Факультету дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
Бердянського державного педагогічного університету
(протокол № 3 від 27.10.2023 р.)*

Соціально-освітні доміанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти: матеріали V Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції: збірник наукових праць; укладач Петровська К. В. 2023. 361 с.

До збірника увійшли матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Соціально-освітні доміанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти», які виявляють та обґрунтовують тенденції підвищення ефективності підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти. Матеріали збірника будуть корисними для дослідників, науковців, аспірантів, пошукачів, викладачів, здобувачів.

The collection consists of materials of Ukrainian scientific-practical Internet-conference «Social-educational dominants of specialist’s professional preparation of social sphere and inclusive education» which defining and explaining trends of increasing of effective specialist’s professional preparation of social sphere and inclusive education. The materials of the collection will be useful for researchers, scientists, graduate students, prospectors, lecturers, students.

Автори несуть персональну відповідальність за достовірність наданих матеріалів та правильність цитування.

УДК 378.091.12:364-43]:37.043.2-056.2/.3
С 69

Кафедра соціальної роботи
та інклюзивної освіти,
ФДССО, БДПУ, 2023

Аліна Козакова,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Бердянського державного педагогічного університету

Катерина Петровська,

кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри соціальної роботи та інклюзивної освіти
Бердянського державного педагогічного університету

УДК [373.23]:316.6:355.01

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ
РАНЬОГО ВІКУ ДО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В
УМОВАХ ВІЙНИ**

**SOCIAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS OF ADAPTATION
OF CHILDREN OF EARLY AGE TO A PRE-SCHOOL
EDUCATION INSTITUTION IN THE CONDITIONS OF WAR**

У статті розглядається проблема забезпечення соціально-педагогічних умов адаптації дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти. Робиться акцент на тому, що у період воєнного стану цей процес суттєво ускладнився. Подаються результати дослідження: визначення рівня сформованості соціальної адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти в умовах війни.

Ключові слова:
адаптація, діти раннього віку, дошкільний заклад освіти, соціально-педагогічні умови, війна.

The article examines the problem of ensuring socio-pedagogical conditions for the adaptation of young children to preschool education. Emphasis is placed on the fact that during the period of martial law, this process became significantly more complicated. The results of the study are presented: determination of the level of formation of social adaptation of young children to the conditions of a preschool education institution in the conditions of war.

Key words:
adaptation, young children, preschool educational institution, socio-pedagogical conditions, war.

***V Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція
(25-26 жовтня 2023 р., м. Запоріжжя)***

Соціально-економічні та політичні проблеми, які існують у суспільстві сьогодні висувають підвищені вимоги до процесу розвитку та формування гармонійної особистості. Разом із тим на покоління дітей раннього та дошкільного віку, які народилися у 2016-2022 рр., припало випробування, зумовлене надзвичайно складними обставинами соціальних потрясінь епідемії COVID-19 та воєнного стану під час агресії РФ в Україні. Батьки та педагоги повинні забезпечити ефективний емоційний захист та надати відповідну допомогу дітям, а особливо знизити поріг їхньої тривожності, що безпосередньо передається від значущих дорослих, викликає безпорадність у обставинах загального емоційного напруження в суспільстві.

Війна в Україні стала для усіх великим викликом. Вона стала психотравмуючим фактором для багатьох осіб, і зокрема дітей, насамперед тих, що перебували чи досі перебувають безпосередньо у зоні бойових дій. Під час війни діти, як і дорослі, стають жертвами різноманітних жахливих подій, що травмують їхню психіку. Вони можуть ставати свідками артилерійських обстрілів, спостерігати руйнування рідного міста чи села, або навіть їхніх домівок. Діти можуть побачити поранених чи померлих, катування та вбивство, масову загибель людей. Вони можуть зазнавати тяжких втрат, бачити, як зазнають поранення чи помирають члени їхніх сімей та друзі. Такий негативний небажаний досвід може призвести до виникнення різноманітних психологічних проблем у дітей. Багатьом із них вдалося втекти від цих ситуацій, однак вони продовжують відчувати небезпеку.

Нажаль, кількість постраждалих дітей від війни зростає і тому фахівцям, які працюють з дітьми війни необхідно знайти нові способи допомоги їм. Науковцями визнано, що рання допомога дітям у тому, як впоратися зі стресом від війни, сформувані здатність до нестандартних, нетипових вирішень проблемних ситуацій, може бути корисною і дозволить запобігти розвитку проблеми надалі [2]. Саме тому проблема адаптованості дитини у соціумі під час кризи є досить актуальною і визначає основні напрями наукових пошуків в контексті адаптації у період дошкільного дитинства. Звертає на себе увагу той факт, що особливе місце в наукових пошуках займає питання соціалізації дітей раннього віку, що, в свою чергу, вимагає інтенсифікації адаптативних механізмів та мобільності на шляху пристосування умовах кризи та постійної змінності оточуючого середовища.

Соціально-освітні домінанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти

Різним аспектам проблеми соціальної адаптації приділено велику увагу в періодичній, популярній, науково-методичній літературі. Дослідження дитячих психологів, педіатрів, педагогів-дошкільників охоплюють широкий спектр питань про нівелювання перебігу адаптаційних процесів у дітей раннього віку.

Аналіз літератури дозволив дійти висновку, що ця проблема є предметом наукового пошуку багатьох авторів (Н. Захарова, А. Началджян, О. Кононко, С. Курінна, А. Фурман, І. Печенко, Т. Поніманська, В. Слюсаренко та ін.).

Так, Н. Маковецька в статті «Увага адаптації» аналізує особливості розвитку освіти в Україні на сучасному етапі: збільшення кількості дітей, що починають відвідувати дошкільні заклади з 1-1,5-річного віку; низький рівень охоплення дітей закладами різних типів у системі дошкільної освіти; перехід освіти на навчання в школі з шестирічного віку. В. Мушинський, Р. Тонкова-Ямпольська, Т. Черток вивчають адаптаційні можливості дошкільнят, зокрема дітей раннього віку при вступі в дошкільний заклад. В. Кузьменко визначає обов'язковим правилом під час прийому дитини до дошкільного закладу відвідування кабінету психолога.

В численних педагогічних і психологічних дослідженнях наголошується на необхідності враховувати специфіку адаптації дітей раннього віку до ЗДО. Ігнорування проблем адаптації зумовлює труднощі їхнього подальшого життя та спілкування [1].

Аналіз сучасних досліджень в галузі дошкільного дитинства (Л. Артемова, Г. Беленька, О. Богініч, А. Богуш, , Н. Гавриш, Н. Голота, Н. Захарова, О. Кононко, С. Ладивір, І. Луценко, М. Машовець, В. Оржеховська, Т. Поніманська, Н. Рогальська, Г. Сухорукова та ін.) свідчить про інтенсивні пошуки вчених і практиків щодо оновлення змісту освіти й виховання дітей, реалізації особистісно-орієнтованих виховних технологій, організаційно-педагогічних умов функціонування освітніх закладів різних типів, психолого-педагогічних умов оптимального розвитку дітей у сім'ї та закладах дошкільної освіти. У всіх дослідженнях пріоритетними є особистість дитини, обґрунтування умов її розвитку.

Також проблему адаптації дітей до умов закладу дошкільної освіти досліджували Н. Кириченко, Г. Марочко, Т. Науменко, З. Плохій, К. Стрюк та ін. Психолого-педагогічні аспекти адаптації дітей раннього віку до нових умов розглядалися в

***V Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція
(25-26 жовтня 2023 р., м. Запоріжжя)***

працях Л. Галагузової, Т. Жаровцевої, О. Кононко, С. Мещерякової, Л. Царегородцевої, Ж. Юзвак та ін. Педагогічні умови забезпечення позитивної адаптації дошкільників простежуються в дослідженнях Н. Ватутіної, Р. Калініної, Т. Науменко та ін. Адаптацію як проблему комплексної взаємодії медиків, педагогів, психологів і батьків досліджували А. Атанасова-Вукова, Л. Голубєва, Г. Гриднєва, К. Грош, М. Зейдель, В. Манова-Томова, Р. Тонкова-Ямпольська та ін.

Дослідники Л. Галагузова, С. Мещерякова, Л. Царегородцева підкреслюють, що період адаптації дітей до нових умов дошкільного навчального закладу може призвести до афективних станів (страх, депресія, агресивність, апатія). Вони зазначають, що у дітей, які вперше потрапили до дошкільного закладу, прослідковуються наступні зміни поведінкових реакцій: емоційна напруженість, тривожність, стурбованість, страх, депресія, агресивність [3]. Негативною поведінковою реакцією таких дітей є гіперактивність або загальмованість. Діти в період адаптації до нових соціальних умов особливо легко впадають у стан емоційного і психічного стресу, що негативно впливає як на стан їхнього здоров'я, так і на сам процес адаптації [4].

Аналіз психолого-педагогічної літератури показує, що, незважаючи на значну увагу до вивчення процесу адаптації дітей раннього віку, питання врахування підвищених вимог до адаптаційних процесів в умовах кризи (військових дій в Україні) розроблено недостатньо, як в теоретичному так і практичному аспектах. Саме тому, метою нашого дослідження стало визначення рівня сформованості соціальної адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти в умовах війни.

Дослідження проводилось на базі КЗО «Новопокровський ЗДО ясла-садок комбінованого типу «Малютко», смт Новопокровка Дніпровського району Дніпропетровської області. Період дослідження охоплював термін з 1.09.2023р. по 20.09.2023 р. У дослідженні брали участь 20 дітей раннього віку.

Завдання експериментального дослідження полягало у визначенні рівня адаптації дітей раннього віку до умов дошкільного навчального закладу.

Соціально-освітні домінанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти

Спостереження за дітьми проводилося протягом перших 14 днів їхнього перебування в ЗДО. Результати обстеження дитини були зафіксовані у щоденнику адаптації.

Проаналізувавши поведінку дітей раннього віку в умовах закладу дошкільної освіти на початок адаптаційного періоду ми виявили такі прояви порушення поведінки: негативізм, уникнення спільної діяльності, невпевненість, обмеженість і вибірковість у контактах, поганий сон, апетит, пригнічений або дратівливий настрій.

Результати спостереження за дітьми наведено в таблиці 1 та 2, а також на рис.1. та рис.2.

Таблиця 1

Результати обстеження поведінки дітей у період адаптації до умов ЗДО

Поведінка дитини	Рівень прояву у %		
	Високий	Середній	Низький
Настрій	26	37	37
Сон	20	31	49
Апетит	22	32	46
Поведінка під час неспання	25	34	33

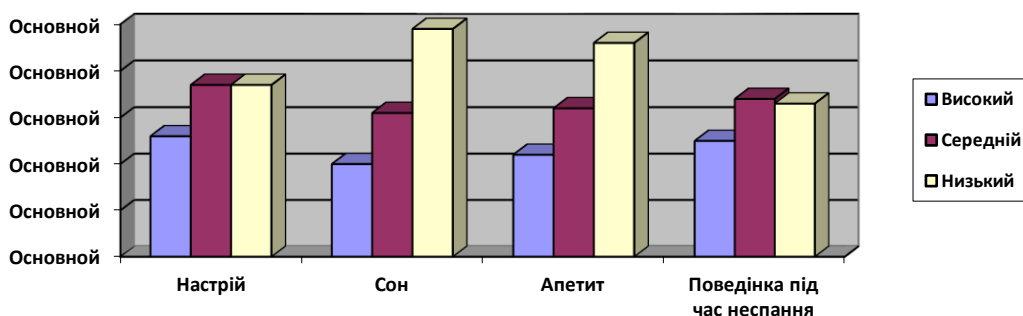

Рис.1. Результати обстеження поведінки дітей у період адаптації до умов ЗДО

Як видно з таблиці 2. більшість дітей мають низький та середній рівні поведінки під час адаптації до умов ЗДО. Так, лише 26% дітей раннього віку мають бадьорий настрій – позитивно ставляться до навколишнього, їх реакції емоційно забарвлені, часто усміхаються, сміються; охоче контактують з іншими; 37% дітей мають спокійний настрій, вони позитивно ставляться до навколишнього, на ініціативу відповідають, але самі не виявляють її, позитивні емоції проявляються в них меншою мірою; 37% дітей мають дратівливий, збуджений або

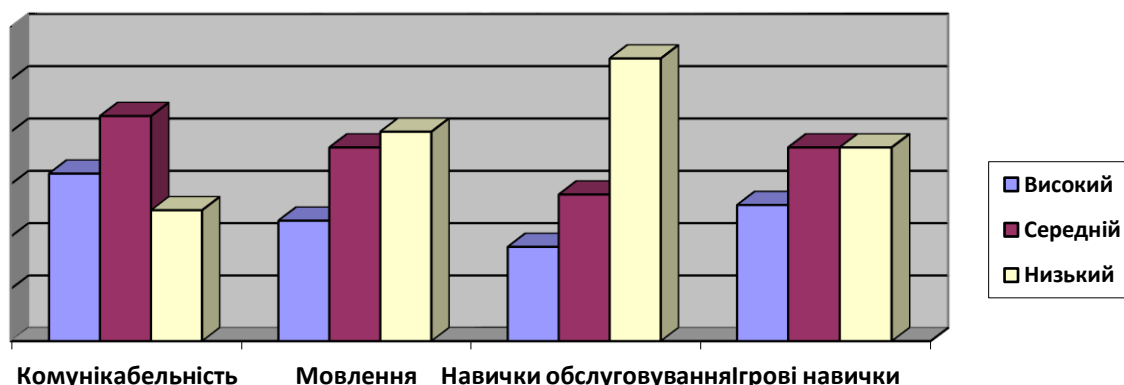
**V Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція
(25-26 жовтня 2023 р., м. Запоріжжя)**

несталій настрій, в них спостерігаються або афективні спалахи збудження, вередування, плач, часто виникають конфлікти з іншими, або пригнічений стан – в'ялість, бездіяльність, пасивність, замкнутість, сум, тихий і довгий плач; іноді ці діти швидко переходять від одного настрою до іншого, можуть бути веселими, сміятися й одразу ж плакати, часто конфліктують, бувають замкнутими. Лише у 20% обстежених дітей глибокий і тривалий сон; 31% дітей засипають повільно, але сон тривалий, спокійний, у 49% дітей сон неспокійний, короткий, неглибокий, вони дуже довго засинають. 22% обстежених дітей мають гарний апетит; 32% досліджуваних мають вибіркове ставлення до їжі; 46% обстежених мають поганий апетит. 25 % дітей мають активну поведінку під час неспання, вони зайняті різними видами діяльності; 34% обстежених виявили малоактивну поведінку під час неспання, вони не завжди зайняті, активна діяльність в них змінюється періодами бездіяльності; 33% дітей мають пасивну поведінку під час неспання, в їх поведінці переважає бездіяльність.

Таблиця 2

Результати обстеження навичок дітей у період адаптації до умов ЗДО

Навички дитини	Рівень прояву у %		
	високий	середній	низький
Комунікабельність	32	43	25
Рівень розвитку мовлення дитини	23	37	40
Рівень розвитку навичок самообслуговування	18	28	54
Рівень розвитку ігрових навичок	26	37	37

Соціально-освітні домінанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти

Рис. 2. Результати обстеження навичок дітей у період адаптації до умов ЗДО

Як видно з таблиці 2., 25% дітей мають низький рівень комунікабельності, 40% – низький рівень розвитку мовлення, 54% – низький рівень розвитку навичок самообслуговування, 37% – низький рівень розвитку ігрових навичок. Все це негативно впливає на процес адаптації дітей до умов ЗДО.

За результатами спостереження ми визначили групи дітей із задовільною, частковою, нестійкою і незадовільною адаптацією. Діти із високим рівнем адаптованості мають позитивний емоційний стан. Вони доброзичливо ставляться до ровесників і дорослих, виявляють бажання брати участь у діяльності; при цьому рівень включення в неї можна оцінити як «активний» та «активний вибірково»; вступають в ігрові взаємодії. У випадку конфліктної ситуації ці діти не виявляють асоціальних форм поведінки, їхнім актуальним станом є внутрішня гармонія, спокій. Ці діти добре їдять, спокійно засинають, позитивно ставляться до навколишнього, реакції емоційно забарвлені, часто усміхаються, сміються; охоче контактують з іншими. Кількість таких дітей складала 30%.

Діти із середньою адаптованістю мають нестійкий емоційний стан. Діти контактні, емоційна рівновага в стані афекту настає за перших лагідних слів вихователя. Ці діти віддають перевагу спілкуванню з дорослими, однак ставлення дитини до ровесників залежить від їх настрою. Бажання брати участь у діяльності також залежить від цього хвилинного настрою. Рівень включення в діяльність таких вихованців характеризується як активний, активний вибірково, гіподинамічний. Актуальним станом є потреба в стабільності, висока емоційна вразливість. Ці діти позитивно ставляться до навколишнього, на ініціативу відповідають, але самі не виявляють її, позитивні емоції проявляються меншою мірою. Кількість таких дітей складала 35%.

До групи з низькою адаптованістю увійшли діти невірноважені, збудливі, негативні емоції яких проявляються в таких афективних станах, як плач, гнів, агресія. Такі діти схильні проявляти асоціальні форми поведінки (провокування бійок, непослух, схильність до руйнівних дій). Але тривалість асоціальних форм поведінки й афектних станів є короткочасною. Бажання дитини брати участь у діяльності також залежить від її цього хвилинного настрою. Рівень

**V Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція
(25-26 жовтня 2023 р., м. Запоріжжя)**

включення в діяльність таких вихованців найчастіше характеризується як гіперактивний. У цілому характер емоційно-поведінкових реакцій залежить від ситуації, а їх прояв не спричиняє стійкого негативного ставлення дитини до оточуючого світу. Кількість таких дошкільників склала 25%.

Для дітей із дуже низькою адаптованістю характерне стійке негативне ставлення до оточуючого світу. За подіями в групі, ці діти спостерігають збоку. Прагнення дорослого залучити дитину до спільних дій найчастіше викликає в них опір. Кількість таких дошкільників склала 10%.

Отже, результати дослідження показали, що діти раннього віку, які брали участь у дослідженні, проявляють різний рівень адаптованості. Враховуючи це вихователь має застосовувати різні тактики, спрямовані на оптимізацію процесу адаптації дітей до умов закладу дошкільної освіти. Адаптацію можна вважати завершеною за умов стабілізації комплексної оцінки емоційно-поведінкових реакцій на високому позитивному рівні, за відсутності інших відхилень у стані здоров'я. Для успішного проходження адаптаційного процесу необхідно гарантувати кожній дитині психологічну безпеку, враховуючи її особистісні особливості, досвід, звички, умови виховання в сім'ї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гурковська Т. Новачок у дитячому садку. *Дитячий садок*. 2012. №11. с. 12
2. Діти та війна. Навчання технік зцілення. Для дітей віком від 8 до 18 років / Патрік Сміт, Атле Дирегров, Вільям Юле / пер.з англ. О. Антонишин; наук.ред. Катерини Явної. Львів: Галицька Видавнича спілка, 2022. 108 с.
3. Дмитришина Н. Адаптація дітей раннього віку до перебування в ДНЗ. *Психолог*. 2012. № 3. С. 7-11.
4. Захарова Н. М. Адаптація дітей дошкільного віку до сучасного соціального простору: монографія. Донецьк : вид-во "Ноулідж", 2010. 216 с.
5. Семенов О.С., Онищук В.Ф. Родина учасника бойових дій як об'єкт педагогічної взаємодії вихователя дошкільного навчального закладу. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Серія «Педагогічні науки». 2018. № 1. С. 171-178.
6. Удот В. Ф., Семенова Н. І. Психолого-педагогічні основи взаємодії вихователів закладів дошкільної освіти з родинами учасників бойових дій. *Acta Paedagogika Volyniense*. 2021. № 4, С. 11-16.